

תשא ב

אין אין דעם ניט פארשטאנדיק:

(א) דאס וואָס רש"י איז מפרש "אז הרה לבשר" — כאַטש אין פסוק שטייט "לא תבשל גדי" — קען מען ניט זאָגן אַז ער נעמט עס מצד הסברא ווייל ס'איז ניטאָ קיין טעם צו מחלק זיין צווישן בשר "גדי" און אַן אנדער מיין בשר — וואָרים דאָן וואָלט עס רש"י געזאָגט פריער אין פ' משפטים, וואו דער איסור "לא תבשל גדי" שטייט צום ערשטן מאל; וויבאלד אַז אין פ' משפטים זאָגט ניט רש"י "אזהרה לבשר", איז מוכח אַז מצד הסברא קען מען יע מאַכן אַ חילוק צווישן "גדי" און אַן אנדער בשר.

דאָרף מען זאָגן, אַז רש"י'ס ראי' איז דערפון וואָס "לא תבשל גדי" אין אוינער פֿרשה ווערט געזאָגט שוין צום צווייטן מאל, וואָס דערמיט איז דער פסוק אויסן (ניט "להרבות בלאוין", נאָר) מוסיף צו זיין נאָך אַן ענין אין דעם לאו — "אזהרה לבשר".

אַבער רש"י אַליין זאָגט דאָך אין זעלבן דיבור אַז דער חידוש פון אוינער פסוק לגבי פ' משפטים באַשטייט אין דעם וואָס ער קומט לאיסור הנאה היינט פון וואָנען נעמט ער צו מחדש זיין אויך "אזהרה לבשר"?

(ב) דעם פירוש "ושלשה פעמים כו'" (אַז די דריי מאל וואָס עס שטייט אין דער תורה "לא תבשל גדי" איז דאָס איין מאל צו אסרין אכילה, איין מאל להנאה און איין מאל לבישול) האָט שוין רש"י געזאָגט פריער באַ דעם ערשטן פון די

א. אין פסוק "ראשית בכורי אדמתך גיד לא תבשל גדי בחלב אמו", שטעלט זיך רש"י (אין צווייטן דיבור) אויף "לא תבשל גדי" און איז מפרש: "אזהרה לבשר בחלב".

[אַז די אזהרה איז ניט בלויז אויף "גדי", נאָר אַז יעדן מיין בשר טאָר מען ניט מבשל זיין "בחלב": אין רש"י איז ממשיך:]

ושלשה פעמים כתיב בתורה: אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור ב"שול".

(1) פרשתנו לה, כו.

(2) ברא"ם כאן (וכ"ה בש"ח): "גם לא בחלב אמו דוקא אלא כל... חלב במשמע ואפילו בחלב של עצמו כו'". אבל באם כחנת רש"י היא לפרש כאן ש"בחלב אמו" הוא לאו דוקא, ה"ל להעתיק גם התיבות "בחלב אמו", ומה ש(לפני פירוש) מעתיק רק "לא תבשל גדי" (ואפילו לא "וגו'") — כבפסוק שלפניו), מוכח שבה לפרש רק התיבות "לא תבשל גדי" — ומבאר שבאים לחדש שהאזהרה היא לכל בשר ולא רק "גדי". ורק לאחר שמפרש "אזהרה לבשר" מעתיק הוא גם תיבת "בחלב" שבפסוק*, לפי שהתיבות "אזהרה לבשר" בפני עצמן אין להם מובן — כי האזהרה היא על בשר בחלב דוקא (ולא על בשר עצמו).

(3) משפטים כג, יט. פרשתנו כאן, ראה יד, טו וראה לעיל שיחה ב' לפי משפטים (ע' 143 ואילך).

(4) כ"ה בכל דפוסי רש"י שראיתי (כולל דפוס הראשון), ברא"ם וכו'. אבל בחולין (קטו, ב): אחד לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול. וכ"ה ברש"י משפטים שם.

(*) ראה ע"ז רש"י ויקהל (לה, ד) ובכ"מ.

אי אפ"ל תיבת "בחלב" היא מדברי רש"י בפ"י הכתוב — דאס כן הוי ל' להעתיק מהכתוב (בתחלת הדיבור) תיבת "בחלב".

(5) וכולקמן סעיף ז. וראה גם לעיל ע' 149 ואילך.

(6) ראה לעיל ע' 148 הערה 28.

אויך : מאי נפקא מינה (צי רך צי יונק) בכלל און — אין פשוטו של מקרא בפרט ?

ג. דערנאך שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער "בחלב אמו" און איז מפרש : "פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים" ¹⁰ — און מיט די ווערטער "בחלב אמו" קומט דער פסוק (ניט צו מבאר זיין אין וועלכן חלב מען טאר ניט קאכן דעם בשר, גאר) צו אפטייטשן וועלכן בשר מ'טאר ניט מבשל זיין בחלב, און דער איסור איז דוקא אויפן בשר פון אַזאַ בעל חי וואָס האָט חלב־אם [און דעם בשר טאר מען ניט מבשל זיין אין קיין חלב, אויך אין אַזאַ חלב וואָס איז ניט חלב אמו¹⁰], אָבער ביי בשר עוף, וואָס ער האָט דאָך ניט קיין חלב־אם — גייט ניט אָן דער איסור "לא תבשל" מערניט ווי מדברי סופרים.

איז אין דעם ניט מובן : דער פירוש הפשוט פון "לא תבשל גדי בחלב אמו" איז, אָן דער צוגעלייגטער וואָרט "אמו" גייט אויף דעם וואָרט בחלב אין וועלכן מען טאר ניט קאָכן קיין בשר. פאַרוואָס לערנט רש"י אָן ער קומט גאָר צו אַפֿ־טייטשן דעם בשר, אָבער ס'איז ניטאָ קיין אונטערשייד אין וואָס פאַר אַ חלב מ'קאכט אים ?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער : אויך אין פ' משפטים : שטייט "בחלב אמו", און דאָרט איז רש"י ניט מפרש "פרט לעוף כו"

[און דאָרט קען מען גאָר ניט זאָגן אָן מיט "בחלב אמו" מיינט דער פסוק צו ממעט זיין "עוף" — וואָרום די אזהרה "לא תבשל גדי" אין פ' משפטים

ג' פעמים, אין פ' משפטים : וואָס דאָרף עס רש"י מפרש זיין דאָ נאָכאָמאָל ?

ב. דערנאָך שטעלט זיך רש"י אויף "גדי" און איז מפרש : "כל ולד רך במשמע, ואף עגל וכבש, ממה שהוצרך לפרש בכמה מקומות גדי עזים למדת שגדי סתם כל יונקים במשמע". איז אין דעם ניט מובן :

א) דעם פירוש אָן "גדי" מיינט "כל ולד רך" אויך עגל וכבש, ווי אויך די רא' וואָס בכמה מקומות דאָרף דער פסוק אויסטייטשן "גדי עזים", האָט שוין רש"י געזאָגט פריער אין פ' משפטים : פאַרוואָס דאָרף ער עס דאָ איבער'חזרן נאָכאָמאָל ?

ב) אין אונזער פסוק איז רש"י בפי' רושו מוסיף : אָן ענין וואָס ער זאָגט ניט פריער (אין פ' משפטים) : דאָרט זאָגט רש"י "שאין גדי אלא לשון ולד רך" ; דאָקעגן אין אונזער פסוק איז ער מוסיף דעם ענין "יונקים", וואָס ווייזט אויף אַ גאָר יונגן ולד, איז דאָך ניט מובן : וויבאלד אָן אין זיין פירוש ב' משפטים (וואָס איז פאַר פ' תשא) שרייבט ער ניט "יונקים", הייסט עס דאָך אָן יעדער ולד רך, אויך אַזאַ וואָס האָט שוין אויפגעהערט צו זינגן, ווערט אָנגערופן "גדי", היינט פון וואָ-נעט איז די רא' אין אונזער פסוק אָן דאָס מיינט "יונקים" ?

(7) שם.

(8) וכה' בחולין קיג, ב. אלא שבחולין שם פרה ורחל" וברשי' כא' עגל וכבש". וראה לעיל ע' 143 הערה 5.

(9) אבל אין להקשות מה שרש"י כאן כותב "בכמה מקומות" סתם ואינו מפרט (בב' משפטים) — כי סומך עצמי על מה שפירש כבר לפניו ב' משפטים (וכדרכו של רש"י בכ"מ, שגם כשמפרש (מצד איהו טעם) ענין אחד ב' פעמים — בפעם השני הוא מתקצר).

(10) כדעת ר"י הגלילי בחולין שם, סע"א.

(10*) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 42 הערה 35 (באריא).

צו א זייטיקע באוואַרעניש וואָס האָט
ניט צו טאָן מיטן פירוש הכתוב — איז
א דחק גדול¹⁴. א סך גלאטער איז
צו זאָגן, אַז אויך דער סיום פון רש"י'ס
פירוש "שאין איסורו מן התורה אלא
מדברי סופרים" האָט צו טאָן מיטן עצם
פירוש פון פסוק.

ד. איז דער ביאור אין דעם:

די שוועריקייט אין פסוק "לא תבשל
גדי" פון אונזער סדרה (וואָס רש"י
נעמט אַראָפּ מיט זיין פירוש "אזהרה
לבשר כו'") איז¹⁵: וויבאַלד אַז דער
טייטש פון וואָרט "תבשל" אין אונזער
פסוק איז ניט אכילה ווי אין פ' מש-
פטים, נאָר הנאה (ווי רש"י האָט עס
שוין מפרש געווען פריער אין פ' משפ-
טים) — איז פאַרוואָס שטייט אין דער
תורה ביידע מאָל דער זעלבער אויס-
שפראַך?

ווען דער לשון "לא תבשל" וואָלט גע-
שטאַנען בלויז אין אונזער סדרה, וואָלט
קיין קשיא ניט געווען פאַרוואָס דער
פסוק נוצט "לא תבשל" אויף איסור
הנאה — היות אַז ביטול איז דער ערש-
טער מיטל וואָס דערפירט צו הנאה
(וואָס דעריבער איז רש"י'ן אויך ניט
שווער דער לשון "לא תבשל" אין פ'
משפטים וואָס רעדט וועגן אכילה)¹⁶.
וויבאַלד אָבער אַז אין פ' משפטים רעדט

איז בלויז אויף "גדי", "ולד רך" פון
א בהמה¹⁷ (ערשט אין אונזער פרשה,
וואו דער "לא תבשל גדי" שטייט צום
צווייטן מאל, איז ער מוסיף "אזהרה לב-
שר", יעדן סאָרט בשר), און בדרך ממי-
לא איז בשר עוף אויסגעשלאָסן פון דעם
איסור — דאַרף מען דאָך ניט דערויף
דעם מיעוט פון "בחלב אמו".

איז דאָך דערפון משמע אַז "בחלב אמו"
פון פ' משפטים לערנט רש"י כפשוטו,
אַז דער איסור דאַרט איז בלויז אויף
חלב אמו, ניט אויף אַנדערע מילך. היינט
פאַרוואָס זאָל ער אַזוי ניט לערנען אויך
"בחלב אמו" פון אונזער סדרה¹⁸?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין וואָס רש"י
איז מסיים "שאין איסורו מן התורה אלא
מדברי סופרים": וואָס איז נוגע צום
פירוש פון פסוק וואָס איז אין תורה —
דאָס וואָס בשר עוף בחלב איז אסור
מדברנ¹⁹?

בדוחק קען מען פאַרענטפערן: ווי-
באַלד דער תלמיד ווייס דאָך (צוועענ-
דיק די הנהגה פון זיינע עלטערן) אַז
אויך בשר עוף טאָר מען ניט עסן מיט
מילך — קען ער זיך וואונדערן: ווי
זאָגט עס רש"י "פרט לעוף כו'" אַז
בשר עוף איז מותר? דערפאַר זאָגט
רש"י, אַז מדברנ איז עס טאָקע אסור.
אָבער צו איינטייטשן אַז רש"י לייגט

(11) ראה לעיל ע' 144-5 ובהער' 17.

(12) ברא"ם וכו' אַז, שוה בא בהמ'
טך למ"ש רש"י לפנ"ו "אזהרה לבשר בחלב"
[שמכיון שכל חלב אסור, הוקשה לי מ"ש
"בחלב אמו"]. אבל ראה לעיל הערה 2,
שחידוש רש"י הוא רק "אזהרה לבשר".

(13) ובפרט, שלפי ה"איבעית אימא"
שבחולין (קטז, א), לפי הפירוש (דעת ר"י
הגלילי) "בחלב אמו יצא עוף כו'" —
"עוף אפילו מדברנ נמי לא אסור". וממה
שאמרו שם "תניא נמי הכי כו' במקומו
של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב"
— מוכח שכו"ה המסקנא (לפי ריה"ג).

(14) ונוסף לזה: הרי בפרשת משפטים
— לפירוש רש"י שם — ידענן האיסור
רק ב"גדי" ששולל בשר [חי], עוף [וגם]
בשר בהמה שאינה "גדי" — ולו רי"ך, כנ"ל
בפנים, וא"כ הו"ל לפרש בפ' משפטים
(שלפני פרשתנו) ש(מד"ס) האיסור הוא בכל
בשר.

(15) אבל הטעם מה שהוקק הכתוב לומר
כאן עוד הפעם כללות האזהרה דלא תבשל
גדי" — אף שכבר נאמר זה בפ' משפטים
— פירש"י כבר לעיל בפ' הנ"ל.

(16) ראה לעיל שם.

כל בהמה חי' ועוף ** (נאָר עוף איז דער פסוק גלייך שולל דאָ ** זאָגנדיק בחלב אמו — ווי רש"י איז מפרש דאָ דעם „בחלב אמו“).

און אייף דעם איז רש"י ממשיך „אחד לאכילה וא' להנאה וא' לאיסור בישול“ — כאָטש ער האָט עס שוין מפרש געווען אין פ' משפטים — בכדי צו מסביר זיין, אָז די „אזהרה לבשר“ וואָס ווערט צוגעגעבן אין אונזער פסוק, איז (ניט בלויז בנוגע לאיסור הנאה, נאָר)

(היינו כל בשר ולא רק „גדי“), מניל לפרש שבא לחדש בפסוק זה גם איסור הנאה? אבל — אינו. כי מכיון שלשון הפסוק הוא „לא תבשל גדי“, איא לומר שכל עיקר כוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה לבשר“ — היינו לא (רק) „גדי“, ולכן מוכרח לומר, שעיקר כוונת הכתוב היא לחדש איסור הנאה, ורק שבדרך אגב משמיענו גם „אזהרה לבשר“.

18* (לכאורה אפשר להקשות: מכיון שבכתוב נאמר „גדי בחלב אמו“ הרי מסתבר לכאורה שהכתוב מוסיף כאן רק ודל דן של חי' (כי א) קרוב יותר ל„גדי“ (וגם שייך בו קצת הטעם דאכזריות), (ב) שייך לבשרו „בחלב אמו“, ומניל לרש"י שהיך תיוב מוסיף „בשר“ הכולל (א) בהמה וחי' שאינם ודל דן, וגם (ב) עוף שאין לו חלב אם כלל (אלא שיש ע"ז לימוד „בחלב אמו“ פרט לעוף)?

אבל — אינו. כי אדרבה: מין הבהמה גם כשאינה רכה, היא קרובה יותר ל„גדי“ (שהוא ודל דן של מין הבהמה דוקא) מולד דן של חי'. ומכיון שבבהמה שאינה רכה — שאיסורה בודאי נלמד מהכתוב דפרשתנו — אין שייך הטעם דאכזריות (ראה להלן סעיף ז'), הרי מלמדנו הכתוב שהאיסור הוא גם כשאין מקום לטעם זה, ובמילא — אין לחלק: א) בין כל בהמה וחי' (ומי"ש „גדי“ הוא רק לפי שזיכר הכתוב בהה כדלקמן סעיף ו') (וע"ד פרש"י משפטים כא, כח), (ב) בין חלב אמו וחלב סתם (כדלקמן סעיף ז'), ובמילא גם בשר עוף אסור.

19 (ולמעט חי' וכו' — ילפינן מהכתוב דפי' ראה כפרש"י שם (יד, כא). ועיי"ש.

דער פסוק וועגן אכילה און אין אונזער פסוק — וועגן הנאה, האָט די תורה אין די צוויי ערטער געדאַרפט נוצן צוויי פאַרשידענע אויסשפראַכן. פאַרוואָס שטייט אין ביידע ערטער דער לשון „לא תבשל“? :

דעריבער לערנט רש"י, אָז די תורה זאָגט אין אונזער פסוק, ביים איסור הנאה, דעם לשון „לא תבשל“ — פונקט ווי ביי די אַנדערע צוויי איסורים; אכ"י לה און בישול — ווייל אין אונזער פסוק ווערט צוגעגעבן (ניט בלויז דער איסור הנאה, נאָר אויך) אָן ענין אין דעם אַל-געמיינעם איסור פון „לא תבשל“, וואָס איז נוגע אַלע דריי פּרטים: אכילה, הנאה און בישול.

און וויבאלד אָז די איינציקע זאָך וואו מ'קען צוגעבן אין דעם אַלגעמיינעם איסור, איז עס אין דער געקאָכטער זאָך גופא — לערנט דעריבער רש"י „אז הרה לבשר (בחלב)“, אָז דער „לא תבשל גדי“ פון אונזער פסוק (גיט צו און) איז אָן אזהרה פאַר יעדער מין בשר יי.

17 ואין לומר שהלשון „לא תבשל“ בשני המקומות הוא רק ללמדנו שאיסור האכילה וההנאה הוא דרך בישול דוקא (ראה לעיל שם הערה 8*) — כי מכיון שעיקר הטעם למה שהוציא הכתוב איסור אכילה והנאה בלשון „לא תבשל“ הוא [לא לפי שאיסור האכילה וההנאה הוא דרך בישול — שהרי פשוטו הלשון „לא תבשל“ מורה שהאזהרה היא על הבישול עצמו ולא על ענין אחר, הבא דרך בישול — כי אם] לפי שהבישול שייך להאכילה וההנאה עצמם מכיון שהיא הכנה אליהם (כמבואר בהערה הנ"ל), הרי במילא מוכרח לומר שמ"ש „לא תבשל“ גבי איסור הנאה — אותו הלשון שנאמר כאיסור אכילה, הוא (לא רק לפי שהאיסור בשינוי הוא דרך בישול, כ"א) לפי שבהלשון „לא תבשל“ מרמז גם איסור האכילה וההנאה והבישול, כדלהלן בפנים.

18 לכאורה אפשר להקשות: מכיון שרש"י מוכרח לפרש שהחידוש שב„לא תבשל“ שבפרשתנו הוא (גם) „אזהרה לבשר“

איז דער ביאור אין דעם: די ווער-טער און די עשי' "לא תבשל" (גדי בחלב אמו) גייט נישט אויף "חלב אמו" נאר אויף "גדי" — די ווערטער "בחלב אמו" זיינען בלויז מבאר אין וואס מען טאר דעם "גדי" נישט מבשל זיין, און דאס איז "בחלב אמו". און דער פאר לערנט רש"י "אזהרה לבשר" און נישט "אזהרה לחלב" — ווייל ס'איז מסתבר צו זאגן אז די הוספה באיסור וואס דער פסוק איז מרמז מיטן לשון "לא תבשל", באלאנגט צו דער עיקר זאך אויף וועלכער ס'איז די אזהרה "לא תבשל".¹

ו. לויט ווי ערקלערט פריער קען "אזהרה לבשר" נכלל ווערן אין לא תבשל

שכונות הכתוב היא לחדש "אזהרה לבשר" ולא "אזהרה לחלב" כנ"ל הערה 2 [ורק שמה "אזהרה לבשר" שמעינן מחילא שהארסור הוא גם בכל חלב]. ועל זה באה הקושיא בהש"ח: "מגיל רש"י לפרש שכונות הכתוב היא "אזהרה לבשר" (ומזה יודעים ג"כ שכל חלב אסור) ולא שכונות הכתוב היא "אזהרה לחלב" איזה שיהי' (ומזה ידעו שהאיסור הוא גם בכל בשר)? או שיכתוב שב' פירושים שקולים יש כאן. — אף שבדוחק יל"פ שכיון שבשר קודם בכתוב — בחר רש"י בפי' "אזהרה לבשר".

ונפק"מ בין ב' האופנים: לפי הא' — "אזהרה לבשר" (שאינו גדי) — כאיסור מפורש בתורה (וכנ"ל) — "לא תבשל" דפרשתנו נכתב ללמדנו איסור זה, משא"כ חלב שאינו חלב אמו. והפכו — לפי הב', וכמה נפק"מ בדבר (ראה רמב"ם הל' שחיטה פ"ה ה"ג (ובג"כ, וכן בפרמ"ג ליו"ד סנ"ז משבצות זהב סק"ד) ועוד).

(21) ועפי"ז יומתק מה שרש"י כותב את פירושו "אזהרה לבשר כו" על התיבות "לא תבשל גדי" — אף שמפרש שהאזהרה היא לכל בשר — כי (נוסף לזה שצריך להעתיק גם תיבה זו — מכיון שמפרש ש(גדי) הוא לאו דוקא — וכדרכו בכמה מקומות) פירושו "אזהרה לבשר" הוא מצד זה שהאיסור "לא תבשל" הוא על "גדי".

שייך צום כללות האיסור פון "לא תבשל", אין אלע זיינע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול — און די אלע דריי זאכן זיינען אסור ביי יעדן מין בשר.

ה. לכאורה קען מען פרעגן: הן אמת און דער פסוק איז דא מוסיף אן ענין אויך אין דעם דבר המבושל וואס גייט אן סיי ביי אכילה און סיי ביי הנאה און סיי ביי בישול — איז דאך אבער אין דער געקאכטער זאך פאראן צוויי חלקים: "גדי" און "בחלב אמו". איז פון וואס נען ווייס רש"י און די הוספה איז צום חלק "גדי" — אזהרה לבשר, אפשר וויל דער פסוק מוסיף זיין צו "בחלב אמו" און די כוונת הפסוק איז "אזהרה לחלב" — אז דער איסור גייט אן ביי יעדן סארט חלב?

די קשיא איז נאך שטארקער: פון רש"י'ס פירוש "בחלב אמו — פרט לעוף כו" זעט מען ווי ער לערנט און דער איסור פון אינוער פסוק איז טאקע אויף יעדער חלב (נישט ווי אין פ' משפטים פון וועלכן מען ווייס נאר דעם איסור אויף חלב אמו). קען ער דאך שוין אויך לערנען, און אין דעם באשטייט דא די הוספה בנוגע צום כללות האיסור פון "לא תבשל"?

(20) והגם ששני ענינים אלו — "אזהרה לבשר" ו"אזהרה לחלב" — מכריחים זה את זה

[מכיון שענין האכזריות שייך רק ב"גדי בחלב אמו", הרי במילא הפירוש "אזהרה לבשר" לאו דוקא גדי — מכריח ש"בחלב אמו" הוא ג"כ לאו דוקא (ראה לעיל הערה *18. לקמן סעיף ז'), וכן לאידך גיסא: באם נפרש שכונות הכתוב היא לחדש "אזהרה לחלב" איזה שיהי' — יהי' מוכרח ש"גדי" הוא לאו דוקא].

מ"מ, ממה שרש"י כותב פירושו "אזהרה לבשר בחלב" על התיבות "לא תבשל גדי" ואינו מעתיק "בחלב אמו", מוכח שמפרש

אויך כפשוטו — דעם מין פון גדי.
איז דאך אבער שווער: ווי קען מען
אינלערנען „גדי“ כפשוטו בשעת די
אזהרה איז אויף יעדער מין בשר?

אויף דעם איז רש"י מפרש „גדי
כל ולד רך במשמע ואף עגל וכבש
כו' כל יונקים במשמע“: וויבאלד דער
פסוק דא רעדט וועגן קאכן „בחלב
אמו“, און דער הווה (שטייגער) צו
נוצן „חלב אמו“ איז בעיקר ביים
בישול פון „יונקים“ (בשעת מען וויל
קאכן דאס פלייש פון א גאָר יונגער
בהמה — א זויגלינג — בחלב, איז
נאטירלעך אז מען זאל זי קאכן אין
דעם מילך פון איר מוטער און ניט
גיין זוכן מילך פון ערגעץ אנדערש²²).
אבער ניט ביים בישול פון פלייש
אפילו פון א ולד רך וואס האָט שוין
אויפגעהערט צו זיין א יונק (ובמילא
געפינט ער זיך שוין ניט, בכלל, צור-
זאמען מיט „אמו“) — דערפאר זאגט
דער פסוק דעם לשון „גדי“, וואס כל
יונקים במשמע, ווייל „דיבר“²³ הכתוב
בהוה²⁴.

ש„גדי“ כאן בא גם בתור שם המושאל.
כי מכיון שכוונת הכתוב היא לחדש „אזהרה
לבשר“, מוכרח ש„לא תבשל גדי“ סובל גם
הפירוש „לא תבשל בשר“. (ואיז דומה
למשל לעיל (משפטים כא, כח) וכי יגח שור
— כי שם אין סברא לחלץ בין שור לשאר
בהמה חי ועוף, משא"כ בנדו"ד ש„לא
תבשל גדי“ שבפ' משפטים הוא רק לגדי
והכתוב כאן מחדש „אזהרה לבשר“.)

(26) ראה עד"ו רשב"ם משפטים כג, יט.
פרישה שו"ד סי' פז ס"ג.

(27) שכלל זה בפ' הכתובים כבר הודיעו
רש"י כמה פעמים: משפטים כא, כח. כב,
י, כב, ל.

(28) ולכן כותב כאן עזה"פ „אף עגל
וכבש“ — אף שכתבה כבר בפ' משפטים
— כי באם הפירוש „גדי“ הוא רק „גדי
עזים“, אין לומר שנקט הכתוב „גדי“
מטעם „דיבר הכתוב בהוה“ — מכיון שגם

גדי, ווייל „גדי“ דא — מיינט (ניט
מין הגדי, נאר עס קומט אלס) שם
המושאל אויף „בשר“²⁵, ווייל בשר
איז דער „רך“ — בערך די אנדערע
טיילן פון גוף²⁶.

ס'איז נאך אבער שווער, ובפרט —
לפי פשוטו של מקרא: פארוואס זאגט
דער פסוק די „אזהרה לבשר“ אין
דעם לשון „לא תבשל גדי“, וואס
דער פירוש פון „גדי“ מצ"ע איז
דער מין פון „גדי“? מוז מען זאגן,
אז דער וואָרט „גדי“ דא טראַגט אין
זיך ביידע ענינים²⁷: אז מיט אים
ווערט געמיינט „דבר רך“ (און דער
לשון „גדי“ איז נאר א שם המושל-
אל)²⁸; און (בעיקר) אז ער מיינט

(22) ועפ"יז אפשר לתרץ (נוסף להנ"ל
סעיף ה') מה שרש"י מפרש „אזהרה לבשר“
ולא „אזהרה לחלב“ — כי הפירוש „אזהרה
לבשר“ אינו סותר ל„גדי“, מכיון ש„גדי“
כאן הוא (גם) שם המושאל. משא"כ הפירוש
„אזהרה לחלב“ סותר ל„בחלב אמו“ (שה-
כונה כפשוטו היא שהאיסור לא תבשל
הוא בחלב אמו דוקא — ולא ש„אמו“ בא
למעט עוף).

ואף שגם הפירוש „אזהרה לבשר“ מכריח
שגם „בחלב אמו“ הוא לאו דוקא — מ"מ,
מכיון שלפי הפירוש „אזהרה לבשר“, הי-
איסור בחלב שאינו חלב אמו אינו כאיסור
מפורש בכתוב (ורק שלומדים זה מ„אזהרה
לבשר“) וכו'ל הערה 20 — אין להקשות
על הלשון „בחלב אמו“, שהרי בתיבת אמו
מלמדנו פרט לעוף כו'. משא"כ באם נפרש
שהכתוב מלמדנו „אזהרה לחלב“ איזה
שהי, היז היפך פשוטות הלשון „בחלב
אמו“.

(23) וע"ד מ"ש החינוך מצוה צב —
נעתק לעיל ע' 143 שוה"ג להערה 5.

(24) ובדוגמת הלשון „לא תבשל“ (שבו
נרמז „אזהרה לבשר“ כנ"ל סעיף ד'), שכאן
קאי בעיקרו על איסור הנאה; ורק שמרמז
גם על ענין הכללי ד„לא תבשל“ הכולל
גם אכילה ובישול.

(25) וגם לפי המבואר להלן שש"ש כאן
„פרי“ הוא לפי שדיבר הכתוב בהוה, צ"ל

איז בלויז אויף „גדי — ולד רך“, איז פארשטאנדיק וואס דער איסור „הבישול“ (עסן) איז דוקא בחלב אמו: ווייל דער בישול פון אַ יונגן ולד אין זיין מוטערס מילך איז אַן אכזריות. בעת עס קומט אָבער צום צווייטן „לא תבשל“ וואו די אזהרת הכתוב איז אויף יעדן בשר — אויך אויף בשר פון אַן עלטערער בהמה, מוז מען דאך שוין זאָגן אַז דער איסור הבישול פון אַזאַ בשר, איז אין יעדן חלב — היינט פארוואס זאָגט די תורה „בחלב אמו“?

און בנוגע צו „בחלב אמו“ קען מען שוין ניט פארענטפערן אַז דער דאזיקער לשון איז מטעם וואס „דיבר הכתוב בהוה“: וואָלט דער לשון

(30) כמבואר לעיל ע' 149 ואילך.

(31) לכאורה אפשר לומר שהכלל „דבר הכתוב בהוה“ הוא דוקא כשגם בלאהיכ מוכרח הכתוב להוסיף איזו תיבה [וכמו „וכי יגח שור“ (משפטים כא, כח) שבהכרח לכתוב איזו תיבה אחרי „וכי יגח“, ומכיון שהנגיחה מצויה יותר בשור לכן נאמר „וכי יגח שור“], אבל אין שייך שהכתוב יוסיף תיבה מיותרת („אמו“) בכדי לדבר „בהוה“ — אבל אינו, כי גם ב„ובשר בשדה טריפה“ (שם כב, ל) מפרש רש"י „אף בבית כן אלא שדבר הכתוב בהוה“ — אף שתיבת „שדה“ מיותרת.*

(*) ועפ"י חילוק זה מובן מה שהוצרך רש"י לפרש שם „דבר הכתוב בהוה“ (אף שפירש זה כבר ג' פעמים לפניו — וראה — בארוכה — לעיל ע' 130 ואילך), וגם להביא דוגמא מ„אשר לא יהי טהור מקרה לילה“ שבפרשת תצא (כג, יא) — כי מכיון שתיבת „שדה“ מיותרת, הוצרך לחדש שגם בכגון זה ישנו להכלל „דבר הכתוב בהוה“, וכיון שחידוש הוא — מביא הוכחה — „מצאתי לו חבר“ — מ„אשר לא יהי טהור מקרה לילה“ שהתיבות „מקרה לילה“ ג"כ מיותרות אלא שדבר הכתוב בהוה.

און דעריבער איז רש"י מוסיף דאָ דעם ביאור אין ולד רך — „יונקים“: און באַנוגנט זיך ניט מיט „ולד רך“ (ווי אין פרשת משפטים), ווייל דוקא אין „יונקים“ באַשטייט די גאַנצע הסברה אויפן לשון „גדי“ וואָס שטייט דאָ (אע"פ וואָס דאָ איז מען מרבה — „בשר“ אַלערליי בשר), כנ"ל.

ז. עס בלייבט אָבער אַלץ ניט פאָרשטאָנדיק דער סיום הפסוק „בחלב אמו“:

אין פ' משפטים, וואו די אזהרה

בישול כל יונק (גם של עגל וכבש) הוא בחלב אמו.

(29) ואף ש„גדי“ כולל כל ולד רך, גם כשיצא מכלל יונק * (וכדמוכח לכאורה מגדי עזים שלח יהודא — שלא שלח אמו עמו) — מ"מ, אומר הכתוב „יונקים“ בלשון „גדי“, כי „יונקים“ הרי בודאי עדיין רכים הם ונקראים „גדי“.

יתירה מוז אפשר לומר, ש„רך“ בבעלי חיים** — לפי פירוש רש"י — הוא דוקא כל זמן שהוא יונק

[כי (א) לכאורה נראה זה במוחש. (ב) איהו קצבה וסימן אחר י"ל לדעת שרך הוא (ונפק"מ למקח וממכר), (ג) מובן וגם פשוט שרכות בשר הבע"ח תלויה באיכות המאכלים. (ד) כע"ז ראי' לדבר ממש"ג לפניו „רכים גוי' עלות“ (וישלח לג, יג)].

אלא שבפ' משפטים — אין זה נוגע לפירוש הכתוב (וכפופנים) ולכן אינו מבארו שם, משא"כ כאן.

(*) באדר"נ ג"ב פמ"ה — הובא בתורה שלימה וירא יח, ז: רך בן שתיים.

(**) משא"כ בבניא דנאמר רכים (וישלח לג, יג) — והעציר בהילדים (יוסף) בן שש (דחוק לומר דקאי על ילדי עבדי יעקב — שהרי לא הוזכרו כלל בכתוב). וראה ג"כ דברים (כה, נד) ועוד. וי"ל טעם החילוק בזה — כי בבע"ח התואר „רך“ — הוא (בעיקרו) בנוגע לאכילה; ובבניא — בנוגע לחזק וכו"ב.

און דערפאר דייט אן דער פסוק דעם מיעוט „פרט לעוף“ דורכן ווארט „אמו“³². טאקע צוליב דעם וואס דאס גיט אן ארט לערנען אז ער קומט נישט ממעט זיין בשר עוף, בכדי דערמיט צו מרמז זיין דעם איסור מדברי סופרים וועלכער איז דא אויך ביי עוף³³.

ט. אין פירוש רש"י זיינען דאך פאראן אויך ענינים פון הלכה ווי אויך ענינים פון פנימיות התורה — איז פון די עניני הלכה³⁴ וואס אין אונזער רש"י:

וועגן דעם איסור בשר עוף בחלב מדרבנן, זיינען דא צוויי דיעות: איין דיעה האלט אז רבנן האבן גע'אסר'ט בשר עוף בחלב נאך באכילה³⁵, די

(32) וכמו שפירש רש"י לעיל (בשלח טו, כט) „אל יצא איש ממקומו — אלו אלפים אמה... מדברי סופרים ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר“.

ההכרח של רש"י לפרש שם ש„אל יצא איש ממקומו“ בא גם לרמז ענין שמד"ס — ראה לקו"ש ח"ג ע' 6 שוה"ג להערה 38.

(33) וג"ל דרש"י (בפירושו עה"ת) ס"ל (ע"ד דעת הרמב"ם פיהמ"ש כלים פ"ז מ"ב. סהמ"צ שרש ב') דגם „דברי סופרים“ — הם מן התורה, אלא שאין זה עיקר (פשוטו) של מקרא (ועפ"י יומחק ל' רש"י (בשלח שם) „מדברי סופרים“, אף שכד"ה שלפניו כותב „תכמים“). והוא ע"ד שבכ"מ — בפרש"י עה"ת — שהפירוש ע"מ דרך הפשט אינו מתיישב כ"כ מוסקי רש"י פי' ע"ד הדרש וכו' (היינו שדרש זה ג"כ שיין לאמרו בפשוטו של מקרא, אלא שאינו עיקר הפשט שהביאו לפני זה) — כן הוא ג"כ בנוגע להלכות שבכתוב, שיש בהן שהן עיקרו של (פשוטו של) מקרא ויש — שמדברי סופרים שלמדו כן כפי 190 התורה הזה. וראה בבנה"ל לקריש חכ"ז ע' 38 ואילך.

(34) ראה ג"כ לעיל הערה 20.

(35) טוש"ע יו"ד סי' פ"ז.

„גדי“ דא געווען מצ"ע, אז בלויז ביי אים איז דא דער איסור „לא תבשל“, האט מען געקענט זאגן אז דער לשון „בחלב אמו“ איז ווייל דער שטייגער ביים בישול פון א גדי בחלב, איז חלב אמו — דיבר הכתוב בהוה; וויבאלד אבער אז דער לשון גדי דא שטייט בלויז מחמת דעם ווייטערדיקן לשון „בחלב אמו“ (כנ"ל סעיף ו') — האט דאך נישט קיין ארט צו תולה זיין דעם לשון „בחלב אמו“ אין דעם פריערדיקן ווארט „גדי“.

דעריבער לערנט רש"י „בחלב אמו — פרט לעוף שאין לו חלב אם“, אז מיטן צוגעלייגטן ווארט „אמו“ קומט דער פסוק צו ממעט זיין בשר עוף. אבער ביים חלב איז טאקע קיין נפקא מינה נישטא און דער איסור „לא תבשל“ גייט אן אויף יעדער חלב.

ה. עס בלייבט נאך אבער אלץ שווער:

א) דער סגנון והמשך הכתוב, אז מיטן ווארט „אמו“ — א צוגעגעבענער צו „בחלב“, מיינט דער פסוק אפצורטייטשן נישט וואס פאר א חלב דאס איז — נאך דעם מין הבשר?

ב) פארוואס דייט אן דער פסוק דעם מיעוט „פרט לעוף“ דורכן ווארט „אמו“, וואס גיט אן ארט לטעות אז וויבאלד דער ווארט באצייט זיך צום „בחלב“, מיינט ער נישט דערמיט ממעט זיין (בשר) עוף; ער האט געדארפט מרמז זיין דעם מיעוט „פרט לעוף“ דורך צוגעבן א ווארט צו „גדי“ וכיו"ב?

דערפאר איז רש"י מוסקי „שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים“, אז מדברי סופרים איז דער בישול פון בשר עוף בחלב יע אסור.

עוף איז אסור מדברי סופרים.

י. פון די ענינים פון „ינה של תורה“ אין אונזער רש"י:

די „אזהרה לבשר בחלב“ (אין פ' תשא) זאגט די תורה מיט די ווערטער „לא תבשל גדי בחלב אמו“. און כאטש אָן בדרך הפשט לערנט מען אָז „אמו“ קומט למעט בשר עוף — איז אָבער וויסנדיק אָז אַלע ענינים שבתורה זיינען בתכלית הדיוק, מוז מען זאָגן אָז בפנימיות הענינים איז „גדי בחלב אמו“ דער שורש און די סיבה אויף יעדן בשר בחלב, וואָס דאָס איז מטעם אכזריות.

און דאָס ווייזט אונז נאָך מער ווי ווייט מ'דאַרף זיין אויסגעהיט פון אכזריות און פון צער בעלי חיים. און דערפון קען מען אָפּלערנען אויף וויפּל עס מוז זיין די זehירות בנוגע דעם צער פון אַ מענטשן, ועאכו"כ בנוגע דעם צער פון אַ אידן, וואָרום מען זעט דאָך דאָ, אָז מצד דעם סדר פון אכזריות וואָס אין אכילת (והנאת) „גדי בחלב אמו“ האָט די תורה גע'אסר'ט ניט בלויז „גדי בחלב אמו“ גופא, נאָר אויך יעדער בשר בחלב — און ניט בלויז אין אכילה והנאה, נאָר אויך אין בישול — בכדי צו דערווייַטערן זיך פון פעולות וואָס קענען ברענגען צו אכזריות ר"ל.

און מאידך גיסא גיט עס אַ באַגריף ווי ווייט ס'איז די טייערקייט פון אהבת הבריות בכלל, און פון אהבת ישראל — בנים אתם לה' אלקיכם — על אחת כמה וכמה.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

צווייטע דיעה האַלט אָז דאָס איז אסור אויך בהנאה ובבישול.

איז לויט פירוש רש"י, אָז דעם איסור בשר עוף בחלב שמדברי סופרים איז די תורה מרמוז אין „לא תבשל גדי גו“ פון פרשת תשא וואָס רעדט וועגן איסור הנאה, איז פאַרשטאַנדיק אָז — לפרש"י — איז דער דאָזיקער איסור ניט נאָר באכילה נאָר אויך בהנאה.

אָבער אין אמת'ן קומט אויס נאָך מערער — אָז לויט פרש"י איז בשר עוף בחלב אסור אויך בבישול:

וויבאַלד אָז דעם איסור בשר עוף בחלב שמדברי סופרים איז די תורה מרמוז אין דעם פסוק וועלכער איז מחדש „אזהרה לבשר“, הייסט עס דאָך, אָז אין אַט־דער אזהרה זיינען פאַראַן צוויי ענינים: ווי ס'איז מן התורה אָז מיט „בחלב אמו“ איז דער פסוק מגלה אויף דער „אזהרה לבשר“, אָז אין דעם כלל גייט ניט אַריין בשר עוף; און ווי ס'איז מדברי סופרים — אָז אין דער „אזהרה לבשר“ גייט אַריין אויך בשר עוף (וואָס דער פסוק גופא איז מרמוז, אָז מד"ס — איז בחלב אמו ניט ממעט בשר עוף).

איז דאָך פאַרשטאַנדיק אָז כשם ווי די „אזהרה לבשר“ פון אונזער פסוק גייט אויף דעם איסור „לא תבשל“ אין אַלגעמיין, כולל אַלע דריי פרטים: אכילה, הנאה און בישול, און די תורה אסר'ט יעדן בשר (אויסער עוף) אויך בבישול — אַזוי איז אויך די „אזהרה לבשר“ ווי זי איז מדברי סופרים צו אסר'ן בשר עוף, אָז זי איז אויף אַלע דריי פרטים, און אויך בישול בשר

ויקהל

(ב) אַט־די הנחה, אַז משה רבינו האָט זיך געוויס ניט פאַרהאַלטן אין איבער-געבן דעם ציווי אויף עשיית המשכן — נאָר ער האָט עס געטאָן באופן פון „זריזין מקדימין“, גלייך ביי דער ער-שטער געלעגנהייט — דאָס איז דאָך לכאורה אַ זאך וואָס איז פאַרשטאַנדיק בפשיטות ובפשטות; און וויבאַלד אַזוי, צו וואָס דאָרף רש"י לאָזן הערן, בדרך חידוש, אַז דאָס איז געשען „למחרת יום הכפורים“ (ווייל משה האָט דאָס. ניט אָפגעלייגט אויף שפעטער)?

ב. בנוגע צו די צווייטע שאלה זאָגן מפרשים: היות ווי אין די לעצטע פסוקים פון דער פריערדיקער סדרה רעדט זיך וועגן דעם אופן וסדר ההגה פון משה'ס דיבור צו אידן — וואָס דאָס באַציט זיך צו אַ לענגערן משך זמן לאחר יוה"כ — האָט מען דעריבער געקענט מיינען, אַז אויך דער ענין פון „ויקהל משה“ (וואָס קומט נאָך דעם) איז פאַרגעקומען אַ זמן ממושך נאָך יו"כ; דערפאַר דאָרף רש"י באַוואַרע-נען אַז ס'איז געווען למחרת יוה"כ. ס'איז אָבער שווער צו פאַרענטפערן אַזוי:

נניח אפילו אַז „ויקהל משה“ איז געווען ווי ווייט אָפּערדוקט אין זמן פון יו"כ, מוז דאָך סיי ווי אויסקומען אַז דער סדר הנהגה וואָס ווערט דערציילט

א. אויף די ווערטער „ויקהל משה“ בתחלת הסדרה, איז רש"י מפרש: „למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר“. דאָרף מען פאַרשטיין: וואָס איז דאָ ניט רעכט אין דער הנהגה פשוטה פון די ווערטער „ויקהל משה“, וואָס בכדי צו אויפקלערן דאָס, מוז רש"י מפרש זיך אַז דאָס איז געווען „למחרת יום הכפורים כו" ?

מפרשים זאָגן, אַז דעם פי' „למחרת יום הכפ" כו" נעמט רש"י (ניט פון אַ דיוק אין לשון הכתוב „ויקהל משה“, נאָר) מצד הסברא: היות אַז „זריזין מקדימין למצות“, איז דער שכל מחייב אַז משה האָט ניט פאַרזאָמט צו איי-בערגעבן די אידן דעם ציווי אויף עשיית המשכן, וואָס ער האָט געהערט פון דעם אויבערשטן אָפּן הר (סיני), נאָר ער האָט עס געטאָן גלייך אויף מאַרגן נאָך זיין אַראָפּקומען פון דעם הר.

ס'איז אָבער ניט מובן:

(א) אין זיין פירוש אויף חומש גע-פינט מען ניט, אַז רש"י זאָל מפרש זיך דעם זמן פון אַ געוויסן מאורע (אפילו אין אַ פאל וואו ס'איז מוכרח מצד השכל וכיו"ב) אַז דאָס האָט פאַסירט בזמן פלוגי), סייך דאָרט וואו עס איז נוגע צום הבנת פשט הפסוק.

(1) רא"ם וגו"א עה"פ.

(2) פסחים ד, א. תנחומא וירא כב. ועוד. וראה גם פרש"י וירא כב, ג.

(3) לדוגמא בענינינו: הציווי למשה דפ' תרומה ותצוה — ולא קבע רש"י זמנו בפרישיות הנ"ל (כ"א בתשא לג, יא — כשנוגע להבנת הכתובים שם (מתי נהג משה כו')).

(4) ובפרט ע"פ פרש"י יתרו (יט, יד) — הובא להלן סעיף ה'.

(5) גו"א עה"פ.

(6) ראה רש"י שם (תשא לד, לא): ולשון הזה הוא כל הענין הזה.